

ส่วนที่ 5

บทสรุปและแนวทาง
การส่งเสริมการพัฒนาสังคม
เชิงบูรณาการ

การจัดเวทีกลไกการบูรณาการการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมพื้นที่ภาคใต้เป็นเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการลำดับที่สี่ภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ ปี 2552 ที่มุ่งหมายให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมด้วยเล็งเห็นแล้วว่าการพัฒนาสังคมไม่อาจดำเนินการภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหน่วยงานเดียว หากแต่ต้องมีการประสาน ถักทอให้เกิดพลังการพัฒนาาร่วมกันจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อร้อยรัดเข้ามาบูรณาการการทำงานร่วมกัน

เวทีการบูรณาการกลไกการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม ถือเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้พื้นที่ชุมชนในภาคใต้ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงประสบการณ์ มุมมอง ความรู้ที่เกิดจากการทำงานเพื่อช่วยกันยกระดับการพัฒนาสังคมในพื้นที่ภาคเหนือให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านการถอดบทเรียนและการเสวนาร่วมกัน อย่างพินิจพิจารณาเพื่อสร้างแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาพื้นที่ภาคเหนือ ทั้งเชิงประเด็นเนื้อหา เชิงนโยบาย และแนวทางการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายข้ามพื้นที่ (Cross Area)

การเรียนรู้ในรูปแบบเวทีเชิงปฏิบัติการเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมแบบหนึ่งเพื่อให้เกิดการอภิปราย ค้นหาแนวทางและข้อสรุปในการขับเคลื่อนงานและทิศทางการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม โดยคณะวิทยากรได้ออกแบบเวทีฯ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ของพื้นที่ภาคใต้ โดยได้นำเสนอสถานการณ์ทางสังคมพื้นที่ภาคใต้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันอภิปรายและเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การกำหนดประเด็นการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ รวมไปถึงได้จัดทำกิจกรรมการถอดบทเรียนการทำงานในเชิงประสบการณ์และทัศนะมุมมองต่างๆ ต่อการพัฒนาสังคม โดยคาดหวังว่าข้อมูลที่ได้จากการถอดบทเรียนจะเป็นบทเรียนที่ถูกถ่ายทอดไปสู่สังคมวงกว้างให้ได้เรียนรู้เนื้อหาบทเรียนและข้อคิดดีๆ รวมถึงต้องการสรุปบทเรียนจากประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมาของภาคีเครือข่ายผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้เกิดการทบทวนตนเอง ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับภาคีอื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาข้อเสนอแนวทางไปสู่เป้าหมาย และในอีกทางหนึ่งหวังว่าจะทำให้กลุ่มแกนนำผู้เข้าร่วมประชุมสามารถนำกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับถอดบท

เรียนไปใช้ในการสังเคราะห์ความรู้จากบทเรียนในงาน/โครงการที่กำลังรับผิดชอบ อยู่และโครงการอื่นๆ ในโอกาสอื่นอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นในเวทีดังกล่าวนอกจากจะเน้นบรรยากาศการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแล้ว ทางคณะวิทยากรยังได้จัดประกายผู้เข้าร่วมประชุม ผ่านการนำเสนอรายงานสถานการณ์ทางสังคมในพื้นที่ภาคใต้เพื่อให้ผู้เข้าร่วม ประชุมได้พิจารณาถึงการดำเนินการด้านการพัฒนาสังคมของตนว่าควรมีแนวทาง การทำงานต่อไปอย่างไรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เฉพาะเพียงพื้นที่ชุมชน ของตนเองเท่านั้น หากแต่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อื่นๆ รวมถึงพื้นที่ ภาคใต้ในลักษณะการบูรณาการการทำงานร่วมกันกับภาคี หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการนำเสนอเนื้อหา รายงาน สถานการณ์ทางสังคมแล้ว คณะวิทยากรยังได้ใช้วิธีการถอดบทเรียนการทำงานที่ ผ่านเพื่อสร้างชุดความรู้จากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่เพื่อให้เป็นองค์ความรู้ การทำงานที่สามารถเข้าถึงและจับต้องได้ผ่านการนำเสนอเป็นเอกสารเพื่อการ เรียนรู้ อีกทั้งยังเน้นการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิด เห็น และประสบการณ์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคม และรูปแบบการ ทำงานที่จะเกิดขึ้นจากความร่วมมือของตัวแทนพื้นที่ที่เข้าร่วมประชุม

เนื้อหาที่เกิดจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ สามารถสรุปเป็นประเด็นหลักได้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงทัศนะต่อการพัฒนาสังคมที่เกิดขึ้นว่า การพัฒนาสังคมต้องเน้นที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของ ประชาชน รวมถึงต้องมีกระบวนการพัฒนาผู้นำและแกนนำรุ่นใหม่ ทั้งนี้เพราะการ พัฒนามาตามระบบทุนนิยมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันซึ่งขาด การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี ได้ส่งผลกระทบต่องิเลสจิตวิสัยของผู้คนในสังคมเป็น จำนวนมาก ทั้งยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนให้ขาดความมั่นคง เข้มแข็ง

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังทำให้ผู้คนดำเนินชีวิตอย่างเกิน พอดี ส่งผลกระทบทั้งต่อตัวบุคคล ครอบครัว และชุมชน กล่าวคือในทางกายภาพ ทรัพยากรของชุมชนเกิดความร่อยหรอ หมดไป ในระดับปัจเจกบุคคลก็มีการ

เปลี่ยนแปลงลักษณะการประกอบอาชีพที่จากเดิมทำงานในชุมชนกลายเป็นการรับจ้างทำงานต่างถิ่น มีการอพยพเดินทางไปทำงานในต่างพื้นที่ ทำให้ชุมชนถูกละทิ้งถิ่นฐาน รวมไปถึงปัญหาเกี่ยวกับภาวะหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น

ประเด็นที่ 2 การเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาให้กับพื้นที่ชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้งานพัฒนาและการดำเนินงานด้านสวัสดิการเกิดความมั่นคงก้าวหน้ามากขึ้น ทั้งนี้ต้องมีการส่งเสริมในด้านการพัฒนาองค์ความรู้การทำงานด้านการพัฒนา ควรมีการจัดการความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับบุคคล แนวทางการพัฒนาและวิถีชุมชนเข้าหาด้วยกันโดยไม่แยกออกจากกัน (ไม่พัฒนาแบบแยกส่วน)

ประเด็นที่ 3 การพัฒนาและระดมทุนทางสังคมเพื่อสร้างสวัสดิการ กล่าวคือต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาทุนทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนมนุษย์ที่เป็นคณะทำงาน แกนนำของชุมชน ซึ่งทุนดังกล่าวมีลักษณะที่ต่างจากเงินทุนที่ได้รับการจัดสรรหรืองบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการในประเด็นที่ว่าทุนที่เป็นตัวเงินเป็นทุนที่ใช้แล้วหมดไป หากแต่ทุนที่เป็นบุคคลเป็นทุนที่ยังใช้อย่างเพิ่มพูนมากขึ้น

ประเด็นที่ 4 หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการควรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการเสริมหนุนการทำงานของชุมชนทั้งในด้านการติดตามงาน การส่งเสริมทักษะ ความรู้ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพในรูปของกิจกรรมโครงการที่มีความต่อเนื่องและเป็นระบบ อีกทั้งลักษณะการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวควรมีการเชื่อมประสานกับพื้นที่ชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมในหลายกลุ่มให้ทัศนะที่ตรงกันว่าสิ่งที่ทางชุมชนต้องการและคาดหวังจากหน่วยงานภาครัฐก็คือการได้รับการส่งเสริมด้านความรู้ และเทคนิควิทยาการในงานด้านการพัฒนาสังคมซึ่งเปรียบเหมือนการเติมทุนให้กับชุมชน

ประการที่ 5 การทำงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมควรมีการกำหนดทิศทางการทำงานที่มีความชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีการบูรณาการเชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด ซึ่งสภาพเป็นอยู่คือมีการดำเนินการด้านสวัสดิการในลักษณะเครือข่ายอยู่บ้างในรูปของเครือข่ายเชิงประเด็นปัญหาาร่วมกัน หรือการขับเคลื่อนงานของภาคประชาชนในพื้นที่อย่าง

หลากหลายตามลักษณะภูมิโนในลักษณะเครือข่ายที่ประกอบอาชีพในลักษณะเดียวกันหรือเครือข่ายกลุ่มอาชีพ

เงื่อนไขประการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันคือการกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันในรูปของแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาที่แสดงถึงทิศทาง เป้าหมาย วิธีการ และกิจกรรมที่จะปฏิบัติการร่วมกัน

ประการที่ 6 การดำเนินงานของบางกลุ่มกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบ้านมั่นคงเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการที่ได้มีความหมายเพียงการพัฒนาสวัสดิการเรื่องที่อยู่อาศัยเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เหมาะสมที่จะก่อให้เกิดสวัสดิภาพที่ดีในการดำเนินชีวิต (Well-Being) ซึ่งจะสังเกตได้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีโดยทำหน้าที่เป็นที่พึ่งคอยให้คำแนะนำปรึกษา และร่วมกันพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

1. **นโยบายการพัฒนาสังคม** ควรเป็นนโยบายที่ส่งเสริมให้เกิดสวัสดิภาพที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติเชิงคุณภาพชีวิต กล่าวคือ ต้องเป็นนโยบายที่เน้นการส่งเสริมคุณภาพของคน สร้างสังคมให้ดีงามและน่าอยู่ เน้นที่การพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณของผู้คนในสังคมให้ตระหนักและเข้าใจถึงคุณค่าความดีงามมากกว่าการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางวัตถุ มุ่งเน้นเงินเป็นใหญ่กำไรสูงสุด และมองสวัสดิการสังคมเป็นเพียงเครื่องมือในการอุดหนุนหรือช่องว่างของสังคมเท่านั้น

จำเป็นอย่างยิ่งที่กระบวนการกำหนดนโยบายการพัฒนาสังคม ตลอดจนมาตรการ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากฐานราก คือมีการเกาะเกี่ยวความต้องการของผู้คนในสังคมมาพิจารณาเพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ชุมชน ในเชิงรูปธรรมแล้วนโยบายด้านการพัฒนาต้องคำนึงถึงและผนวกเอาแผนพัฒนาของชุมชนหรือแผนแม่บทของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในพื้นที่นั้นๆ

2. **หน่วยงานภาครัฐ** ต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทฐานะการทำงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่จากเดิมอยู่ในฐานะ “ผู้ให้” มาเป็น “ผู้ส่ง

เสริมและอำนวยความสะดวก” ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาสังคม “Help them to help themselves” เพราะการดำรงอยู่ในฐานะผู้ให้ในตัวเองเป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดการเรียนรู้จักการพึ่งพิงมากกว่าการพึ่งพาตนเอง ขณะที่การทำงานที่เป็นผู้ส่งเสริมและอำนวยความสะดวก หรือการเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) เป็นการสร้างความเข้มแข็งเติบโตให้ชุมชนได้เรียนรู้จักการพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนและการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง

3. การทำงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมควรมีการยกระดับการทำงานที่จากเดิมเป็นการดำเนินงานโดยเน้นความเข้มแข็งแบบจุดพื้นที่กล่าวคือ หากพื้นที่ย่อยใดมีความเข้มแข็งก็จะส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่อื่นๆ เป็นหลักมาเป็นการพัฒนาที่เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ กล่าวคือการพัฒนาสังคมต้องเน้นการผสมผสานพลังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในเชิงบริบทสังคม เพื่อให้ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นมิได้เป็นความเข้มแข็งแบบจุดใดจุดหนึ่งเท่านั้น

การพัฒนาสังคมในลักษณะดังกล่าวจึงเน้นที่การทำงานแบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงเข้าถึงกันทั้งในเชิงประเด็น เชิงกลุ่มเป้าหมาย เชิงพื้นที่ และเชิงนโยบาย

4. การส่งเสริมภูมิปัญญาชุมชน พื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการยอมรับความหลากหลาย คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญที่จะช่วยให้วิถีชุมชนเป็นวิถีแห่งความดี ความงาม มุ่งเน้นการพัฒนาทางจิตใจมากกว่าการพัฒนาทางวัตถุ ฉะนั้น การส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยภาครัฐจึงต้องมีความต่อเนื่องและถูกจูงหะกับสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ตามวิถีของชุมชน ทั้งนี้เพราะคุณค่าที่ยมที่เกิขึ้นจากการพัฒนาตามกระแสนิยมโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมจนทำให้เกิดความพร่าเลือนในเชิงคุณค่า ค่านิยม และพฤติกรรมทางสังคม

การส่งเสริมคุณค่าทางสังคม ตลอดจนภูมิปัญญา วิถีชุมชนจึงเป็นการภูมิคุ้มกันและเกราะป้องกันทางสังคมที่ช่วยให้ไม่ต้องหลงไปกับอบายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น